

Kans op nieuwe mariene invasieve exoten neemt af

Adriaan Gmelig Meyling, Stichting ANEMOON

De Nederlandse overheid wil introducties van exoten vermijden en probleemgevallen waar nodig effectief bestrijden. Het is daarom belangrijk zo goed mogelijk te kunnen voorspellen hoe de populaties van exoten zich zullen ontwikkelen en welke consequenties dat heeft voor de Nederlandse natuur. Bij voorkeur in een zo vroeg mogelijk stadium en met zo min mogelijk kosten, kunnen dan maatregelen genomen worden die de meest bedreigende gevolgen tegengaan. Opbouw van kennis over soorten en de populatieontwikkelingen is daarom van groot belang. Vanzelfsprekend geldt dat ook voor het Nederlandse mariene milieu.

Lijsten met mariene exoten en nieuwkomers

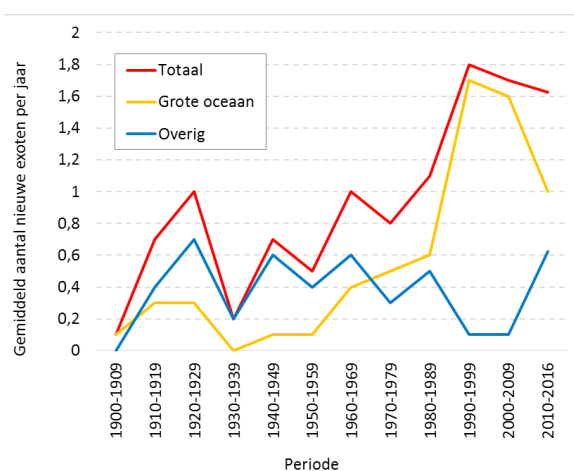
Om inzicht te krijgen in associaties tussen eigenschappen van exoten enerzijds en populatie-ontwikkelingen anderzijds, is Stichting ANEMOON begonnen met het opstellen van twee zo compleet mogelijke lijsten. De eerste lijst bevat alle sinds 1977 nieuw in de Oosterschelde verschenen soorten. Voor deze soorten is ruwweg de mate van voorkomen op jaarbasis in de Oosterschelde bepaald. De tweede lijst betreft soorten waarvan het oorspronkelijke verspreidingsgebied zich buiten het Europese Atlantische Gebied bevindt en waarvoor vrijwel zeker geldt dat ze door toedoen van de mens de Nederlandse wateren hebben kunnen bereiken. Deze lijsten worden in een later stadium uitgebreid met kenmerken van de soorten voor nadere analyses. Thans is zoveel mogelijk het jaar van introductie en de herkomst per soort bepaald.

Blaasjeskrab. (Foto: Ellen van der Niet)

Bepalen van de status met betrekking tot herkomst

Sinds 1977 zijn er in de Oosterschelde maar liefst 137 nieuwe soorten waargenomen. Voor elk daarvan is per jaar een ruwe maat voor het voorkomen bepaald. Voor 43 van de 137 geldt dat ze afkomstig zijn uit gebieden buiten de Europese Atlantische wateren. Hiervoor mag worden aangenomen dat ze alleen direct of indirect door menselijk handelen kunnen zijn geïntroduceerd. Uitsluitend deze groep van 43 'echte' exoten duiden we hier aan met de term exoten. Voor 72 van de 137 soorten geldt dat het natuurlijke oorsprongsgebied in Europese wateren ligt, ten zuiden dan wel ten noorden van Nederland. Het is zeer waarschijnlijk, maar meestal niet aantoonbaar, dat een belangrijk deel van deze soorten de Oosterschelde heeft bereikt via import van mosselen, aangevoerd uit - meestal - de Keltische regio, dan wel met import via oesters in Europa vanuit de wateren rondom Japan of vanaf de Amerikaanse kust. Een ander deel van deze soorten heeft de Oosterschelde mogelijk op eigen kracht bereikt, meestal als larven via zeestromingen, of vastgehecht aan drijvend of in het water zwevend materiaal (onder andere wieren). Omdat gewoonlijk niet of nauwelijks is te bepalen welke soorten door menselijk handelen zijn geïntroduceerd, noemen we deze groep 'Atlantische nieuwkomers'. Daarnaast is er nog een groep van 21 soorten waarvan het (grootste deel van het) verspreidingsgebied ten zuiden van Nederland ligt. Deze groep noemen we 'Zuidelijke nieuwkomers'. Beide groepen 'opschuivers' (voor de meeste zou de term ook 'klimaat-opschuivers' kunnen zijn), hebben op eigen kracht, op min of meer natuurlijke wijze hun areaal uitgebreid.

Figuur 1. Gemiddeld aantal nieuwe exoten per jaar. (Bron: Stichting ANEMOON / NDFF)

Hoewel er ook in het verleden op natuurlijke wijze transport van larven, eieren en soorten richting ons land plaatsvond, slaan de betreffende soorten hier pas in de huidige periode aan, vanwege het opwarmingseffect.

Een andere belangrijke importvector die tot op heden nog niet wordt gereguleerd, betreft de pleziervaart. In jachthavens in zowel Zeeland als de Waddenzee worden geregeld exoten voor de eerste keer aangetroffen, waarbij er ook exoten zijn die alleen in deze jachthavens voorkomen. Hierbij komt het feit dat er aangroei zit op de meerderheid van de boten in de pleziervaart, waarbij de verbeterde technieken het mogelijk maakt dat deze zeilboten en motorboten niet alleen binnen Europese wateren maar ook steeds vaker wereldwijde reizen maken.

Invloed op de inheemse fauna

Onder de 43 exoten die zich vanaf 1977 in de Oosterschelde gevestigd hebben, zijn er 15 (35%) waarvan de aantallen sterk zijn toegenomen. Maar liefst negen daarvan zijn zelfs dusdanig sterk toegenomen dat ze nog steeds een groeiende impact hebben op de inheemse fauna. Van deze sterk invasieve soorten komen er 12 uit de Grote Oceaan, merendeels uit de omgeving van Japan.

Van de 72 Atlantische nieuwkomers zijn er 11 (15%) die inmiddels in aanzienlijke aantallen voorkomen, zij het niet zo massaal als bij de sterk invasieve exoten.

Van de 21 Zuidelijke nieuwkomers zijn er vier (19%) die momenteel in aanzienlijke aantallen voorkomen. Bij twee daarvan zijn de aantallen dusdanig massaal, dat dit zo goed als zeker invloed moet hebben gehad op de inheemse soorten.

Eén van de conclusies die we alvast uit deze vergelijkingen kunnen trekken, is dat mariene exoten uit de omgeving van Japan een grotere kans lijken te hebben invasief te worden dan soorten die afkomstig zijn uit andere gebieden.

Met behulp van de tweede opgestelde lijst is het gemiddelde aantal nieuwe mariene introducties per jaar bepaald voor ieder decennium vanaf 1900. Dit is grafisch weergegeven in figuur 1. Uit de grafiek komt naar voren dat het gemiddeld

Wakame. (Foto: Silvia Waaijen)

aantal introducties per jaar van periode tot periode fluctueert, maar per saldo toeneemt van 1900 tot 2000. Daarna daalt het gemiddeld aantal introducties per jaar. De toename en de afname vanaf 2000 zien we nog duidelijker als we de trend alleen bepalen voor de exoten afkomstig uit de Grote Oceaan. Voor introducties van exoten uit andere gebieden zien we vanaf 1900 geen duidelijke trend. De waargenomen patronen zullen vermoedelijk ook beïnvloed zijn door de 'waarnemersinspanning'. Sommige exoten waren wellicht eerder ontdekt als de waarnemersinspanning (o.a. door sportduikers) vóór 1980 net zo groot was geweest als tegenwoordig. Dat de trend er bij soorten uit de Grote Oceaan zo duidelijk uitkomt in tegenstelling tot soorten uit de andere gebieden, is een indicatie dat het aantal nieuwe introducties uit de Grote Oceaan per jaar aan het afnemen is. Met wat slagen om de arm lijkt daarmee de kans op introducties van nieuwe invasieve mariene exoten iets kleiner geworden, hetgeen dan zeker in de categorie goed nieuws zou vallen.

De waargenomen afname van de kans op introducties van nieuwe invasieve mariene exoten kan mogelijk gedeeltelijk verklaard worden door het verbod van importen van Japanse oesters vanuit andere continenten sinds het einde van de 20ste eeuw, en meer recent door de sterk verscherpte regelgeving rondom de import van mosselen in Nederland sinds 2012.

Meer lezen

www.anemoon.org/nieuwkomersindeoosterschelde

www.anemoon.org/overzichtmarieneexoten

Erratum muiltje Oosterschelde

In Kijk op Exoten nummer 19 zijn de afsluitende zinnen weggefallen van de bijdrage van Stichting ANEMOON over het muiltje in de Oosterschelde. Dit is inmiddels aangepast in het bronbestand op www.ravon.nl/nieuwsbriefexoten. De volgende zinnen zijn toegevoegd: *Kortom de recente toename in de Oosterschelde van deze exoot is niet eenduidig te verklaren, maar verdient wel alle aandacht. Het is een indicatie dat er meer aan de hand is.*